

(SSY3014) - Endüstri Sosyolojisi

1. hafta

- Bir alan olarak “endüstri sosyolojisi”
- “Endüstri Sosyolojisi”nde temel eğilimler

<http://senolbasturk.weebly.com>

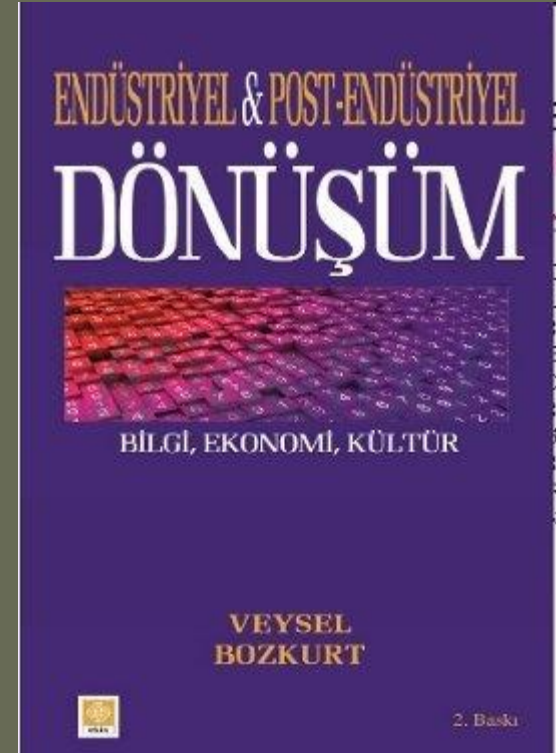
UYARI

- Bu bir dinleyici notudur ve lütfen ders notu olarak değerlendirmeyiniz.
- Bu slaytlar, ilgili ders kitabındaki 16-20 arası sayfaları kapsamaktadır.

Dersin Temel Materyali

- Bozkurt, Veysel (2012), Endüstriyel ve Post-Endüstriyel Dönüşüm, Bursa: Ekin Kitabevi

Endüstri Sosyolojisi Nedir?

- Endüstriyel örgütlenmenin toplumsal sonuçları ile ilgilenen, “kurumlar sosyolojisi”nin bir alanıdır.

Endüstri Sosyolojisi Nedir?

- ◉ Modern toplumlarda “endüstriyel çalışma”nın merkeziliğini temel alarak;
  1. **Dar Anlamda:** Endüstriyel örgütlerdeki sosyal etkileşimlere,
  2. **Geniş Anlamda:** Kurumların işleyişine ait sistematik bilgiler ile modern toplumları “üretim alanı”na odaklanır.

Endüstri Sosyolojisi Nedir?

◉ Temel İlgi Alanları:

- İşyeri – çalışan – yönetici ilişkileri
- Teknolojinin toplumsal sonuçları
- Endüstriyel örgütlenmedeki hiyerarşilerin toplumsal sonuçları
- Sendikalar ve diğer kitle örgütleri

Soru – 1

- “Endüstri Sosyolojisi”
Marx’ın görüşlerini
temelinde mi
gelişmiştir?

Endüstri Sosyolojisinin Tarihsel Gelişimi

1929 – Büyük Bunalım yıllarında, çalışma hayatının sadece piyasa koşullarına bırakılamayacağı anlaşılmıştır ve yıkıcı etkilerin telafisine dönük önlem ve ilgilerin artmasına neden olmuştur.

Endüstri Sosyolojisinin Tarihsel Gelişimi

Montaj hatlarında üretim sadece mühendislik süreçleri ile ilgili değildir.

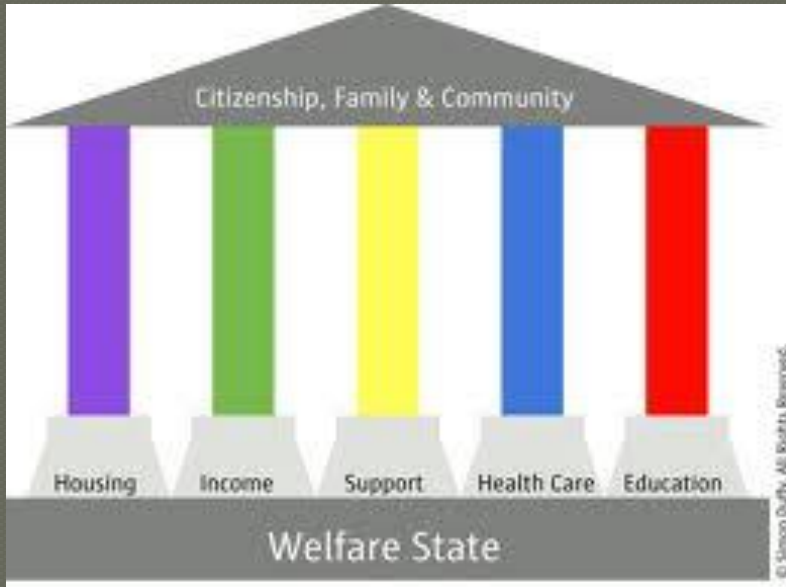
Motivasyon

İşyerindeki hiyerarşik ve enformel ilişkiler

Sınıfsal farklılıklar

“Toplumsalın Keşfi”

Endüstri Sosyolojisinin Tarihsel Gelişimi

- Kitle üretimi ile “refah devleti modelinin” kesişmesi;
- Koordinasyon
- Çatışma
- Denetim

Endüstri Sosyolojisi – Öncü Kuramlar

- **Durkheim** – Organik Dayanışma
- **Weber** – Bürokrasi Teorisi
- **Marx** – Yabancılaşma

İlk Metinler

- Roethlisberger & Dickson (1939),
Yöneticiler ve Çalışanlar [Management
and Worker]
- Veblen, T. (1934), Çalışanların Dürtüleri
ve Endüstriyel Üretim Devleti [Instinct of
Workmanship and State of Industrial
Arts]

Öncü Düşüncelerin Etkisi

- Bu tür teorik eğilimler farkındalık oluşturmuş olabilir ancak endüstri sosyolojisinin gelişimine çok az etki yapmıştır.
- Özgün modeller ortaya koymamışlardır. Sadece sorun alanlarının anlaşılmasına katkıda bulunmuşlardır.
- Endüstriyel uygulamalar ile bağları kopuktur. Daha çok “entelektüel uğraşlardır”.

Başlangıç Noktası

- **Hawthorne Araştırmaları** (1927 – 1932)
- Yorgunluğun fiziksel sonuçlarına; çalışma saatleri, sıcaklık, aydınlatma gibi koşulların nasıl etkide bulunduğunu ölçmek için başlamıştır.

Başlangıç Noktası

- Elton Mayo, öncülüğünde yapılan çalışmaları beklenenden bambaşka sonuçlar vermiştir.
- “İnsan İlişkileri” üretim sistemi **köklü bir biçimde** belirler.

Endüstri Sosyolojisinin Gelişme Aşamaları

	Araştırmaların odak noktası	Hakim eğilimler	Etkiler
I. Dönem – erken dönem (1930’lar – 1960’lar)	Sosyal gruplar	Beşeri ilişkiler Yaklaşımı	Antropoloji
II. Dönem- ara dönem (1960’lar – 1970’ler)	Birey	İşlevselcilik	Sosyal Psikoloji
III. Dönem – son dönem (1970’lerden günümüze)	Ekonomik insan	-Yeni iktisat sosyolojisi -Emek süreci teorisi	İktisat

Erken Dönem

- Bilimsel yönetimin, çalışanları mekanik bir sürecin parçası olarak görmesine tepkiyi yansıtır.
- Bu nedenle “Beşeri İlişkiler” Yaklaşımı olarak tanımlanır.
- Sosyolojide daha çok “Amerikan Eğilimlerini” yansıtır.
- Grup-içi gözlemler ve küçük gruplar arası etkileşimlere odaklandığı için, “antropoloji”ye yakındır.

Erken Dönem

● Temel özellikler;

1. İnsan sosyal ve psikolojik bir varlıktır.
2. Çalışma ortamında sosyal ilişkilerin ne tür işlevleri olduğuna odaklanılır.
3. Çalışanların üretim düzeyi, fizyolojik yeteneklerinden çok grup normlarına bağlıdır.
4. Çalışma sadece ekonomik amaçların gerçekleştirilmesine dayanmaz. Aksine saygı, sevgi, değer kazanmak gibi grup faktörleri ile ilgilidir.

Erken Dönem

5. Üretimin örgütlenmesinde formel süreçler kadar, enformel yönler de önemlidir.
6. Çalışma ilişkileri sadece yöneticiler ile çalışanlar arasındaki hiyerarşik ilişkileri kapsamamalıdır. Çalışanlara kendilerini ifade edecek mekanizmalara önem verilmelidir. Bunun sonucunda vahşi grevlerin yıkıcı sonuçları ortadan kalkmış; işyeri komitesi ve sendikal temsilcilik gibi mekanizmalar geliştirilmiştir

Erken Dönem

---

7. Küçük gruplara odaklanılmış, organizasyon teorisi ile bağlar kurulmuştur.
8. Ancak “genel sosyoloji teorisi” ile zayıf bağlantılar kurulmuştur.
9. Benzer bir biçimde endüstri ilişkilerinin iktisadi ve teknolojik yönleri ile bağı göz ardı edilmiştir.

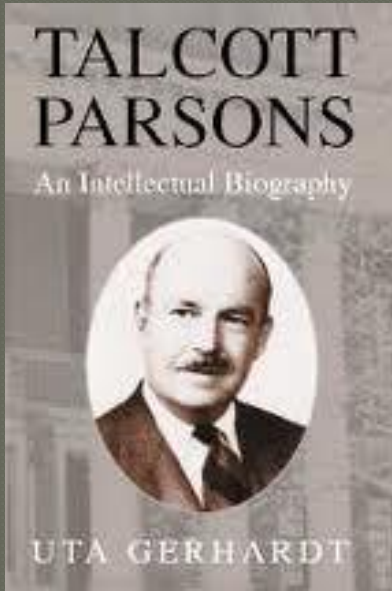
Ara Dönem

○ Temel özellikler;

1. İşlevselci eğilimlerin yaygınlaşması, “toplumsal gruplar” odaklı erken dönem eğilimleri geçersizleştirmiştir.
2. Kitlesele veri toplama imkanlarının artması, daha geniş grupları incelemeyi kolaylaştırmaktadır.

Soru -2

- “İşlevselci Sosyoloji”,
“Beşeri İlişkiler Yaklaşımı”yla hangi yönlerden uyuşmaz?

Ara Dönem

3. Soyutlamalara dayalı örgütsel analizlere ağırlık verilmiştir.
4. Analiz düzeyi sosyal gruplardan çok, birey – toplum ilişkisi üzerinden “bireysel” koşullara odaklanılmıştır.
5. Değişim, teknoloji, yönetim sistemleri ve rekabet gibi yapısal etkilere odaklanılmıştır.
6. Daha çok kurumların sorunları ve bireyin bunlara uyumunu içeren çalışmalara ağırlık verilmiştir.

Ara Dönem Kuramları

```
graph TD; A[Ara Dönem Kuramları] --> B[Humanistik Kuramlar]; A --> C[Örgüt Kültürü Yaklaşımı]; A --> D[Sistem Kuramı];
```

Humanistik
Kuramlar

Örgüt Kültürü
Yaklaşımı

Sistem
Kuramı

Son Dönem – Çağdaş Kuramlar

○ Temel Özellikleri

1. 1970 sonrası refah toplumlarının krizi ve büyük toplumsal teorilere yönelik şüpheler, “endüstriyel örgütler” kadar endüstri sosyolojisini de etkilemiştir.
2. 1960’larda eleştirel düşünce ve radikal toplumsal kuram, “kapitalist” üretim ve “çalışma” fikrini eleştirmiştir.

Son Dönem – Çağdaş Kuramlar

3. İki temel eğilim ortaya çıkmıştır.

Son Dönem Endüstri
Sosyolojisi

Yeni Örgüt
Kuramları

Emek Piyasası
Kuramları

Son Dönem – Çağdaş Kuramlar

4. Yeni Örgüt kuramları, kitle üretim modelleri sonrası üretim modellerinin sonuçlarına odaklanmıştır.
5. Emek piyasası kuramları, endüstri sosyolojisinden radikal bir biçimde sapmaktadır ve iktisadın etkisiyle örgütsel düzeyden çok makro bir bakış açısına sahiptir.
6. Emek piyasası kuramları İşlevselcilikten farklı olarak, toplumsal ilişkilerin genel çerçevesine (re-invented) odaklanır.

Endüstri Sosyolojisinin Disipliner Özellikleri

---

1. Teorik ilgi alanın sınırları kolay çizilemez, bu nedenle ilgi alanı diğer disiplin (örneğin sosyal psikoloji) veya alt disiplin (örneğin iktisat sosyolojisi) tarafından sahiplenilebilir.

Endüstri Sosyolojisinin Disipliner Özellikleri

---

2. İki temel düzeyi vardır;
  - a. **Anglo – Sakson Geleneği:** örgütsel düzeyde çalışanların yaşadığı uyum sorunları ve etkileri ile ilgilenir.
  - b. **Kıta Avrupası Geleneği:** Kapitalizmin gelişiminin toplumsal koşulları ile ilgilenir.

Endüstri Sosyolojisinin Disipliner Özellikleri

3. Teorik açılımlardan çok, pratik odaklı ve problem merkezlidir.
4. Pozitivizme yakındır ve nicel analizleri yoğun kullanır.
5. Meso analiz düzeyi daha çok tercih edilen bir analiz stratejisidir.
6. Anti- yapısalcılık belirgindir ve örneğin tarih ve siyaset gibi alanlar ile ilişkisi, sosyolojinin diğer alt disiplinlerine göre daha sınırlıdır.

Endüstri Sosyolojisinin Disipliner Özellikleri

---

7. Son 20 yıldır daha çok “Yeni İktisat Sosyolojisi”nin bir kolu olarak değerlendirilir.
8. Ancak özellikle İngiltere’de radikal toplumsal teori ile kurulan bağ halen etkindir. [Radikal İngiliz Endüstri Sosyolojisi (Radical British Industrial Sociology)]

Türkiye’de Endüstri Sosyolojisi

- ◉ Sosyolojik tartışmalarda, yoğun bir yer işgal etmez.
- ◉ Endüstrileşme sık kullanılan bir kavram olmakla birlikte, daha çok iktisadi gelişmenin bir sonucu olarak görülür.
- ◉ 1980’lerin sonuna kadar tarımın ağırlıklı konumu nedeniyle “endüstriyel üretim” ve sorunlarına az ilgi gösterilmiştir.

Türkiye’de Endüstri Sosyolojisi

- Türk sosyolojisinde temel ilgi alanı bu döneme kadar “az gelişmişlik” problemidir.
- 1960’lardan sonra özellikle metropoller dışında bir takım sanayi şehir ve kasabalarının oluşması bir takım öncü çalışmalar yapılmasına neden olmuştur.

Türkiye'de Endüstri Sosyolojisi

Ereğli: Ağır Sanayiden Önce Bir Sahil
Kasabası

Kuruluşunun 25. yılında Karabük

Türkiye'de Endüstri Sosyolojisi

Modern çalışma idealinin Türk kültüründeki yansımaları -
Weber ve Sombart